

Samfunn for alle

Nr 1 | 2023

NORSK FORBUND FOR UTVIKLINGSHEMMEDE

Stortingsmelding 8

Side 6

NFUs nye Erfaringsutvalg

Side 9

Sommerleir 2023

Side 23

Meldingen

Hedvig Ekberg
Generalsekretær

I forrige Samfunn for alle fortalte jeg om Stortingsmeldingen, om menneskerettigheter for personer med utviklingshemning, som ble lagt frem etter at vi hadde ventet i seks år på at den skulle komme.

Planen var å bruke mye tid og innsats på å påvirke komiteen som skal behandle meldingen. Det er viktig at komiteens innstilling blir slik at den virkelig kan ha innvirkning på oppfyllelsen av menneskerettighetene til personer med utviklingshemning.

Det ble ikke helt som vi hadde tenkt oss. Like over nyttår fikk vi beskjed om at muntlig høring i komiteen skulle holdes allerede i slutten av januar, og at deres innstilling skal være klar til midten av mars. Det innebar veldig mye kortere tid til å kunne påvirke resultatet.

Nå gjaldt det å hive seg rundt. Alle i landsstyret fikk ansvar for hvert sitt tematiske område. Med fokus på dette området skulle de lage en saksfremstilling som skulle legges frem på vår ledersamling i januar. Ledersamlingen består av to representanter fra hvert fylkeslag. Hvert tematisk område ble lagt frem og fulgt av en skikkelig diskusjon. Dette resulterte i en rekke konkrete tiltak som ble tatt med i vårt innspill til komiteen. Dette var en meget nyttig gjennomgang. Og viktig å få forankret innspillene NFU ønsket å komme med, ute i organisasjonen.

Høringen på Stortinget er nå avholdt. Det var mange som ønsket å få taletid. Foruten funksjonshemmede-organisasjoner var det flere fagorganisasjoner, et par BPA-leverandører, et par ombud og KS som var der. Det er fint at mange ønsket taletid, men det innebar mindre taletid på den enkelte. Vi måtte dermed prioritere hardt på hva vi sa, og da var det bra at vi på forhånd hadde sendt inn våre innspill med klare forslag til tiltak.

Komiteens medlemmer stilte en rekke gode spørsmål, men jeg tenker ett av spørsmålene var muligens det mest betimelige. Komiteemedlemmet sa at statlige intensjoner, NOUer, meldinger, tilsyn og rapporter, alle er tydelige på at oppfyllelsen av menneskerettigheten for personer med utviklingshemning mangler. Hvorfor skjer det da ingenting?

NFU vil fortsette vårt påvirkningsarbeid helt frem til datoen for at innstillingen til komiteen skal være klar. Og så får vi håpe at innstillingen fra komiteen er mer konkret i sine tiltak enn det meldingen var.

Samfunn for alle

Medlemsblad for Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Fem utgivelser per år

Årsabonnement: 400 kroner
ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:

Tom Tvedt
tom.tvedt@nfunorge.org

Redaktør:

Jens Petter Gitlesen

Korrektur:

Ann-Elisabeth Grønnehaug og
Helene T. Strøm-Rasmussen

Adresse:

Samfunn for Alle,
NFU Postboks 8954
Youngstorget
0028 Oslo

Sentralbord: 22 39 60 50

E-post: post@nfunorge.org
www.nfunorge.org
www.facebook.com/NFUorge

Annonseakvisitør:

Salgs Forum AS
Tlf: 915 90 578
E-post: post@salgs-forum.no
www.salgs-forum.no

Forsidebilde: Tom Tvedt

Design og layout: ogLilleby.no
Trykk: Ålgård Offset AS

Utgivelse 2, 2023 kommer uke 8

Frist for saker: 23. mars
Annonsefrist: 23. mars

Innhold

- 2 Fra generalsekretæren
- 4 Leder: Hvor er Stortingets makt?
- 6 Innspill til Stortingsmelding 8
- 8 Ledersamling
- 10 Diskrimineringsnemnda og BankID
- 14 Pascal-festivalen
- 16 Special Olympics
- 18 Emily fikk drømmejobben
- 20 Politiet felt av Diskrimineringsnemnda
- 23 Sommerleir på Tromøya
- 24 Aktiviteter i lagene
- 27 Bokomtaler
- 28 Mariposa kafe
- 30 Forskningsprosjekt om fysisk helse
- 32 VID prosjekt høyere utdanning
- 35 Internasjonalt: En kommende TikTok-stjerne?
- 37 NFUs Sommerleir på Halsnøy
- 38 Inkluderende bistand - et inkluderende Norge?
- 40 SAFO-siden
- 42 Visste du at: Kunstig intelligens

Hvor er Stortingets makt?

Tom Tvedt
Forbundsleder

31. januar var det høring på Stortinget. Stortingsmeldingen: «Menneskerettar for personar med utviklingshemning – Det handlar om å bli høyrte og sett», var tema. Oppmøtet, både fra organisasjonene og politikerne, var imponerende. Inkorporering av CRPD er en egen sak. Den blir nå utredet av et eget ekspertutvalg som er nedsatt av regjeringen. Trolig kommer denne saken til Stortinget våren 2024. Men det var interessant å notere seg at samtlige tre fremmøtte arbeidstakerorganisasjoner – Fellesorganisasjonen, Fagforbundet og Vernepleierforbundet argumenterte for inkorporering av CRPD i Menneskerettighetsloven.

Erfaring kan komme til nytte på alle felt

Stortingsrepresentant Per Olaf Lundteigen (Sp) har med sine seks perioder på Stortinget en viss erfaring. De som har levd en stund og fulgt med politikken overfor mennesker med utviklingshemning, har erfart at det slett ikke er noe nytt både med utvikling og virkemidler som står i strid med målsetningene på feltet. Allerede i 2002 dokumenterte forskerne Jan Tøssebro og Hege Lundebjerg en utvikling som begynte å gå i strid med målsetningen, se Statlig reform og kommunal hverdag: utviklingshemmetes levekår 10 år etter reformen. NTNU, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap, 2002.

Lundteigen stilte spørsmål ved hvorfor Stortinget mang en gang hadde behandlet problemstillingen med grunnleggende rettigheter som ikke ble fulgt opp overfor mennesker med utviklingshemning. Til tross for komitemerknader og vedtak fra Stortinget, syntes saken å ikke komme lenger.

Lundteigen og 1000-kronersspørsmålet

Om det var flaks eller tilfeldigheter som fikk ringreven

Per Olaf Lundteigen (Sp) til å stille spørsmål ved hvorfor Stortinget har behandlet slike saker så mange ganger uten at noe synes å ha skjedd, er det ingen som vet. Men enhver som følger med på feltet, må innse at under dagens høring var det Lundteigen som stilte 1000-kronersspørsmålet.

Få politikere er brennende opptatt av livssituasjonen til mennesker med utviklingshemning. Alle ønsker en vel, men ingen partier har sikring av grunnleggende rettigheter for mennesker med utviklingshemning blant de høyest prioriterte sakene. Når Stortinget er ferdig med behandlingen av en slik sak, så er politikerne også ferdig med saken. I den grad noen følger opp, så blir det de samme fragmenterte forvaltningsstrukturene som heller ikke tidligere har maktet å styre sektoren godt nok. I sin beskrivelse av maktstrukturene i vestlige demokratier, som vår kjente statsviter Stein Rokkan med den velkjente frasen: «Stemmer teller, ressurser avgjør». Mennesker med utviklingshemning er en liten velgergruppe med få stemmer. I tillegg har en knapt med ressurser.

Hvis ikke Stortinget selv følger opp merknader og vedtak, risikerer en at politikutforminger skjer helt andre steder enn i våre demokratiske organ.

Så lenge at ingen taler vår sak, vil en heller ikke få vesentlige endringer. Skal endringene komme, må noen målbare endringene. Hvis ikke Stortinget er målbærende, åpner en for at noe helt annet enn våre demokratiske organ skal bli de avgjørende i politikutformingen. Da kreves en aktiv styrking av demokratiet, for eksempel gjennom ratifisering av CRPD gjennom Menneskerettighetsloven. Enhver større sak som behandles i våre demokratiske organ, må ta hensyn til konsekvensene sakens utfall vil kunne få for mennesker med utviklingshemning.

5 tips til valg av BPA-leverandør

Alle BPA-leverandører er ikke like. Derfor er det viktig at du tenker gjennom hva det er som er viktig for deg når du skal velge leverandør.

1. Får du bistand i BPA-søknadsprosessen?

En god BPA-søknad øker sjansene for å få en realistisk behovsvurdering og dermed et riktig vedtak. Mios BPA-rådgivere kjenner søknadsprosessen godt og har hjulpet hundrevis av mennesker med å få gode BPA-vedtak.

2. Har leverandørens BPA-rådgivere BPA selv?

Når det gjelder BPA er praktisk erfaring vel så viktig som teoretisk kunnskap, derfor har alle Mios BPA-rådgivere egenerfaring som BPA-arbeidsledere. Ville du valgt en kjøreskolelærer som ikke har førerkort, og som aldri har kjørt bil selv?

3. Får du hjelp til rekruttering av assistenter?

Uten assistenter, ingen assistanse. Vi har egne folk som kan bistå i rekrutteringsprosessen - i annonseutforming, i intervjuer, med sjekk av referanser og innhenting av politiattest - slik at du får de assistentene som best passer dine ønsker og behov.

4. Refunderes utgifter i forbindelse med ordningen?

Å ha BPA medfører ofte ekstra kostnader, for eksempel når du skal ha med deg assistenter på reise. Det er urimelig å forvente at du som arbeidsleder skal dekke disse selv, og derfor har vi i Mio en ordning hvor du får refusjon for faktiske ekstrautgifter som følge av assistansen din.

5. Får du tilbud om oppfølging og veiledning?

Arbeidslederopplæringen vår favner det meste, men vi forventer ikke at du skal klare alt på egenhånd med én gang. I Mio får du din egen BPA-koordinator som gir deg systematisk oppfølging og veiledning underveis gjennom driftsåret, i tillegg til å svare på alle spørsmål du måtte ha om ordningen din.

Det hjelper å snakke med noen som har peiling, og våre rådgivere har personlig erfaring med BPA. Ta kontakt med oss så bistår vi med det du måtte lure på og hjelper deg med å skrive søknaden din - helt kostnadsfritt!

Ring oss: 40 05 40 07

eller besøk oss på www.mio.no for å få vite mer.

Innspill til Stortingsmelding 8

TEKST: Helene T. Strøm-Rasmussen

FOTO: Tom Tvedt

I meldingen skriver regjeringen om grunnlaget for politikken, hvordan situasjonen er i dag, og hvilke tiltak de ser for seg for blant annet vergemål, bolig, utdanning, arbeid, og helse. Hovedbudskapet er at mennesker med utviklingshemning skal ha de samme rettighetene og mulighetene som alle andre. Regjeringens målsettinger er sammenfallende med våre og CRPD, men vi synes det er altfor lite konkrete tiltak knyttet opp mot dem.

Komiteen setter ofte pris på at organisasjoner med samme syn samordner seg. NFU tok derfor initiativ til å skrive felles innspill sammen med:

- Fellesorganisasjonen (FO)
- Fagforbundet
- Stiftelsen SOR
- Arbeidssamvirkenes Landsforening (ASVL)
- Handikappede Barns Foreldreforening (HBF)
- Norges Handikapforbund (NHF)
- Samarbeidsforumet av funksjonshemmedes organisasjoner (SAFO)

I starten av november kom Stortingsmelding 8 (2022-2023), «Menneskerettar for personar med utviklingshemning - Det handlar om å bli høyrte og sett». Nå er meldingen til behandling i arbeids- og sosialkomiteen, og komiteen inviterte til høring 31. januar. NFU var selvfølgelig på plass.

← **SAKSORDFØRER TORBJØRN VEREIDE**

er veldig fornøyd med å få konkrete forslag til hvordan Stortingsmeldingen bør følges opp.

Vi ble enige om 74 forslag til tilleggstiltak på hva som skal til for at mennesker med utviklingshemning skal bli sett og hørt. Disse ble oversendt til arbeids- og sosialkomiteen dagen før selve høringen, og saksordfører Torbjørn Vereide fra Arbeiderpartiet ga tydelig uttrykk for at han satt pris på fellesdokumentet med tydelige kulepunkt. En av våre viktigste tilbakemeldinger er at CRPD må inkorporeres i menneskerettsloven.

Høringene er en viktig mulighet for interesseorganisasjoner å forsøke å påvirke de beslutningene politikerne skal ta. Fra NFU stilte både generalsekretær og forbundsleder for å legge frem våre viktigste punkter.

Se NFUs hjemmeside hvis du vil lese alle våre forslag til tiltak: <https://www.nfunorge.org/Om-NFU/NFU-bloggen/innspill-til-stortingsmelding-8/>

Foreløpig dato for behandling i Stortinget er 30. mars 2023.

FANTASTISKE Solgården i Spania

trygghet, trivsel og glede

Feriestedet som ble bygget for at akkurat DERE skulle få en fin ferie! Solgården ligger ved byen Villajoyosa på Costa Blanca i Spania. Solgården har i over 50 år vært funksjonshemmedes eget feriested. Nå mer spennende og innholdsrik enn noen gang! Solgården er et ypperlig feriested for flere generasjoner.

Turer tilrettelagt for utviklingshemmede

13.06. - 27.06. 2 uker fra Oslo

For en uke - ring oss for pris

08.08. - 15.08. 1 uke fra Oslo

Sommerturer

27.06. - 11.07. 2 uker fra Stavanger

11.07. - 25.07. 2 uker fra Oslo via Stavanger

25.07. - 08.08. 2 uker fra Oslo

For turene tilrettelagt for utviklingshemmede gjelder:

- Trygg ferie
- Helpensjon
- Norsk helsepersonell
- Bagasjeservice
- Eget fly
- Aktiviteter
- Underholdning.

For sommerturer gjelder:

- Trygg ferie
- Eget fly
- Halvpensjon
- Barneklubber
- Aktiviteter og underholdning for hele familien.

SOLGÅRDEN

trygghet, trivsel og glede

Solgården er tilrettelagt for rullestolbrukere.

For mer informasjon og bestilling: solgarden.no

tlf 24 14 66 60 • e-post: booking@solgarden.no

Følg oss på

Ledersamling

Det har vært avholdt ledersamling igjen og 19 representanter fra fylkeslagene var samlet på Gardermoen den siste helgen i januar.

TEKST OG FOTO: Tom Tvedt

NFU avholdt ledersamling på Gardermoen 27. og 28. januar. Alle fylkene var representert med sine tillitsvalgte. Hovedtema for samlingen var Stortingsmelding nr. 8 «Menneskerettar for personar med utviklingshemming – Det handlar om å bli høyrtd og sett».

Landstyretrepresentantene hadde på forhånd fått ansvar for å presentere sine ansvarsområder for forsamlingen. Etter presentasjonen av de enkelte områdene ble det diskusjon og innspill ble gitt. Det var stort engasjement og mange gode diskusjoner og innspill til de forskjellige problemstillingene. Forslagene ble tatt med og innarbeidet i høringsnotatet som ble levert

Stortinget (saken på side 6). Tilbakemeldingene tydet på at dette var en god arbeidsmåte.

Ledersamlingen hadde også fokus på likepersonsarbeidet. Det vil bli et webinar om likepersonsarbeid torsdag 9. mars klokken 19. Alle som vil kan delta.

Ledersamlingen ble også informert om utdanningsprosjekt som vi har gjennom SAFO. Den nye prosjektlederen, Anette Jenssen, ble presentert og hun informerte om prosjektet som skal se på spesialskolene og deres tilbud.

Ledersamlingen er en viktig møteplass for å utveksle informasjon, dele erfaringer og skape ny motivasjon. Vi mener dette ble innfridd også denne gangen.

Vinnerne av vervekampanjen

Vinnerne av fjorårets vervekampanje ble feiret. Lagene som har vervet flest medlemmer prosentvis er NFU Kautokeino, NFU Stad og NFU Randaberg lokallag.

1. premie kr. 10.000, -
2. premie kr. 5.000, -
3. premie kr. 2.500, -

REPRESENTANTER FRA FYLKESLAGENE tok i mot blomster på vegne av lokallagene som vant. Fra venstre Synnøve Bårdsen Lindanger fra NFU Møre og Romsdal, Gry Sætre fra NFU Vestland og Frid Tellefsen Svineng fra NFU Finnmark.

GOD STEMNING når hele gjengen er samlet.

LANDSSTYREMEDLEM
Marius Zahl ledet møtet.

Historisk dag!

- Nå er vi i gang - første møtet i Erfaringsutvalget er avholdt.

TEKST OG FOTO: Tom Tvedt

Alle fylkene har sin representant i utvalget. Vi ønsker å forsterke stemmen til de som har drakta på, og som kjenner på utenfor-skap. Meld. St. 8 «Menneskerettar for personar med utviklingshemming – Det handlar om å bli høyrte og sett», samt FN-konvensjonen CRPD inn i menneskerettighetsloven, blir viktige saker for utvalget å ta tak i.

Det kommer en fyldig reportasje med intervju av de forskjellige medlemmene i erfaringsutvalget i neste nummer av Samfunn for Alle.

NYVALGTE LEDERE: Henriette Hvarnes Hansen fra NFU Vestfold og Telemark ble valgt som leder, og Thea Åmelfot fra NFU Møre og Romsdal er nestleder.

Bryter banken loven dersom de nekter personer med verge å få BankID?

Diskrimineringsnemnda har behandlet flere saker hvor spørsmålet er om en bank kan nekte å gi BankID til en person som er under vergemål. Avgjørelsene gir noen retningslinjer for hvordan banker bør vurdere slike saker.

Saken er hentet fra Diskrimineringsnemndas nettsider <https://diskrimineringsnemnda.no/nyheter/9098>

AV: Ingelin Gammersvik

INGELIN GAMMERSVIK er mellomleder i Diskrimineringsnemnda. (Foto: Diskrimineringsnemnda)

Fakta

- Diskrimineringsnemnda er et selvstendig og uavhengig forvaltningsorgan som avgjør saker om diskriminering, trakassering og gjengjeldelse.
- Nemnda er et gratis alternativ til domstolene. Du trenger ikke advokat for å klage inn en sak for nemnda, og du risikerer ikke å betale saksomkostninger.
- Nemnda er nøytral og skal kun ta stilling til om likestillings- og diskrimineringsregelverket er brutt i de sakene som blir klaget inn for den.
- Nemnda veileder ikke partene, men stiller spørsmål og gir nyttig informasjon slik at partene kan håndtere prosessen.
- De fleste sakene i nemnda blir forberedt og avgjort basert på det skriftlige materialet i saken.
- Klageprosessen har flere likhetstrekk med en domstolsprosess. For eksempel får begge parter kopi av alle brev i saken, samt kopi av det den andre parten sender inn. Partene har krav på å kommentere alle opplysninger som den andre parten sender inn, før nemnda avgjør saken.
- Les mer om Diskrimineringsnemnda på www.diskrimineringsnemnda.no

Illustrasjon: Storyset

BankID skal være strengt personlig. Det følger av Lov om gjennomføring av EUs forordning om elektronisk identifikasjon og tillitstjenester for elektroniske transaksjoner i det indre marked (lov om elektroniske tillitstjenester) § 1, jf. EUs forordning om elektronisk identifikasjon og tillitstjenester for elektroniske transaksjoner i det indre marked (eIDAS-forordningen) artikkel 26 bokstav a og c om prinsippet om «sole control».

I en av sakene påpekte den innklagede banken at det er en grunnleggende kontraktsforpliktelse i forholdet mellom banken og kunden, at kunden behandler BankID strengt personlig slik at den ikke benyttes av noen andre enn innehaveren selv. I forlengelsen av dette har banken ansvar for å forhindre at kunder og banken selv eksponeres for unødig økonomisk risiko, og forhindre misbruk gjennom at andre bruker BankID-en til identifisering.

BankID med kodebrikke, men ikke mobil

Til nå har nemnda hatt tre saker om BankID til behandling. I alle sakene har nemnda slått fast at det å nekte noen BankID fordi de har verge, er forskjellsbehandling på grunn av funksjonsnedsettelse.

Sak 2022/749 skilte seg her noe ut, da klageren i saken fikk ha BankID med kodebrikke, men fikk avslag på BankID på mobil. Nemnda måtte da ta stilling til om klageren ble stilt dårligere ved å bare ha tilgang til kodebrikke, og dermed forskjellsbehandlet, sammenlignet med personer som har BankID på mobil. Nemnda viste blant annet til at samfunnet stadig blir mer digitalisert, der eksempelvis banktjenester og billettkjøp i stadig større grad foregår utelukkende ved bruk av mobiltelefon. Banken tilbyr i den sammenheng en mer praktisk og attraktiv løsning for innlogging, identifisering og signering på nett, ved bruk av BankID på mobil i stedet for kodebrikke. Når klageren ikke fikk tilgang til denne løsningen på lik linje med andre bankkunder, kom nemnda til at hun var stilt dårligere enn andre, og dermed forskjellsbehandlet.

Saklig, nødvendig og forholdsmessig

Det sentrale spørsmålet i alle de tre sakene for nemnda, har vært om forskjellsbehandlingen på grunn av funksjonsnedsettelse er saklig, nødvendig og forholdsmessig. Dersom forskjellsbehandling oppfyller disse tre vilkårene, vil det innebære at nekting av BankID likevel er lovlig. →

Illustrasjon: Storyset

Fordi bakgrunnen for sakene har vært ulik, har sakene fått ulikt resultat. Sak 2021/168 gjaldt en person med verge som selv skulle bruke sin BankID, men som trengte opplæring, samt veiledning fra vergen til innkjøp og forbruk. Nemnda kom til at forskjellsbehandlingen ikke oppfylte unntaksvilkårene, og at det dermed forelå brudd på likestillings- og diskrimineringsregelverket i den saken. Vi har tidligere skrevet en artikkel om saken, som du finner på våre nettsider. Den heter Vergemål ikke til hinder for utstedelse av BankID.

SAKENE VISER AT NEKTING AV BANKID

på grunn av funksjonsnedsettelse er forskjellsbehandling. Hvorvidt forskjellsbehandlingen er lovlig, og dermed ikke diskriminerende, vil bero på om banken har foretatt en individuell vurdering som viser at forskjellsbehandlingen er saklig, nødvendig og proporsjonal i det aktuelle tilfellet, sier Ashan Nishantha, direktør i Diskrimineringsnemnda. Han oppfordrer alle banker til å være bevisste på dette slik at ingen nektes bankID uten lovlig grunn.

I sak 2022/677 kom nemnda til motsatt resultat. I den saken hadde klageren behov for mer hjelp, og det var i realiteten vergen som skulle benytte seg av BankID-en. Selv om nemnda hadde forståelse for at manglende tilgang til BankID var svært inngripende for klageren og hennes verge, la nemnda avgjørende vekt på hensynet bak reglene. Nemnda kom derfor til at det ikke var uforholdsmessig inngripende at klageren ikke fikk BankID.

Frivillig vergemål ga automatisk avslag

I sak 2022/749 var klageren satt under frivillig vergemål og hadde rettslig handleevne, men fikk likevel ikke utstedt BankID på mobil under henvisning til at hun hadde verge. Her var det avgjørende for nemnda at banken ikke hadde foretatt en konkret vurdering av klager, men gitt automatisk avslag. Automatisk avslag til alle som hadde verge, var en strengere linje enn det som var nødvendig for å sikre at noen ble eksponert for unødige økonomisk risiko. Når banken kategorisk innskrenket alle personer med verge sin mulighet til å få utstedt BankID på mobil, likestilte banken i praksis personer med og uten rettslig handleevne. Nemnda viste til at reglene om BankID og den tilhørende veilederen forutsetter at bankene foretar en individuell vurdering, for å forhindre at personer under frivillig vergemål automatisk avvises uten rimelig grunn. Dersom banken ikke foretar slike individuelle vurderinger av personer som er under frivillig vergemål, er det sannsynlig at banken gir avslag til kunder som ikke representerer noen forhøyet risiko for misbruk. Klageren i saken var dermed diskriminert, og det forelå brudd på regelverket. ■

Har du lyst på noe helt nytt?

Vi er en frilynt skole som har drevet med tilrettelagt opplæring siden 1976. Alle linjer er åpne for alle. Alle elever har enerom med eget bad og toalett. Alle elever har sin egen veileder. Våre kjerneverdier er likeverd, inkludering, mangfold og fellesskap. Vi tar inn søkere fortløpende og det kan lønne seg å være tidlig ute hvis du er interessert i en elevplass hos oss i 23-24.

PEDER MORSET folkehøgskole
PÅ SELBUSTRAND MIDT I TRØNDELAG

VÅRT LINJETILBUD:

AKTIVITETSUKA 2023

Vi arrangerer vår tradisjonelle aktivitetsuke fra 19. til 24. juni. Dette er ei uke med mye variert aktivitet både ute og inne, og en fin mulighet til å treffe både nye og gamle venner. Følg med på våre hjemmesider og vår facebookside for mer informasjon om aktivitetsuka utover våren, og ring eller send oss en epost hvis du er interessert i å oppleve PMF-livet ei uke i sommer.

Peder Morset folkehøgskole
Fossan 23, 7584 Selbustrand
Telefon: 73 81 20 00
Epost: pmf@pedermorset.no
www.pedermorset.no
www.facebook.com/pedermorset

Det var duket for både nasjonale og internasjonale gjester da Pascal Norge, i samarbeid med Gjøvik kunst- og kulturskole, inviterte til Pascalfestivalen i september 2022.

TEKST: Ola Narten Svendsen

FOTO: Sigrid Thorbjørnsen

Mangfold og inkludering på Pascal Norges 11. festival

Mange tok turen til Gjøvik i Innlandet denne helgen i september! Det erfarte Ola Narten Svendsen, festivalgeneralen for Pascal Norges Nasjonale Festival, og representant både for Gjøvik kunst- og kulturskole og landsstyret i Pascal Norge. Han lovet et tett-pakket program med både konserter, teaterforestilling, seminarer og workshops, og ikke minst mye glede - og det ble det til gagns!

Ola Narten Svendsen refererer til besøk fra Faula Teatre i Spania under ledelse av Paco Valls Garcia. Norgesvennen, som i flere tiår har gjestet Norge og spesielt Korpus på Gjøvik, og laget følelsesladde forestillinger med både nordmenn og utenlandske gjester. Denne gangen var det forestillingen «Den største blomsten i verden» som ble vist i Fjellhaven i Gjøvik Olympiske Fjellhall fredag. Da hadde de 50 spanske gjestene fra Alcoi vært i Norge i over en uke for å øve inn forestillingen sammen med Korpus fra Gjøvik. EU og Erasmus-midler sørget for dette. Men det hele startet allerede torsdag kveld med Latinoaften på Sentralen ved Kafferiet på Telegrafan. Kulturskolens egne Latino Rockers sammen med The Cuban Spectrum Project, fylte salen uten problemer.

Igjen muligheter til kulturlivets gleder

Leder i Pascal Norge, Lars Espen Rath Vestad, gledet seg veldig til nok en nasjonal festival. - Vi er sterkt preget av pandemien. I to år

har våre medlemmer fått et sterkt redusert tilbud om kultur- og fritidstilbud, om i det hele tatt noe. Dette er en gruppe mennesker som fra før har svært begrensede muligheter til å delta i kulturlivets gleder. Derfor var vi utrolig glade for at vi endelig kunne møtes igjen og spre det glade budskap om viktigheten av å delta i kulturaktiviteter - for alle, sier Rath Vestad.

Seminarer og workshops

Lørdag var det korseminarer og workshops. Ola Skaare, som er musikkfaglig ansvarlig i Pascal Norge, holdt disse seminarene for deltakerne og deres ledere, lærere og ledsagere. Pianisten fra Nicaragua Katerine Espinal ved Gjøvik kunst- og kulturskole medvirket som instruktør, sammen med Ingunn Molstad fra samme kulturskole.

- Samarbeid og utveksling av erfaring er nøkkelen til suksess, sier Ola Skaare, og så fram til å holde seminar for de mange deltakerne fra inn- og utland.

På festival var det også vennskapsfest og konserter. Hovedkonserteren, som var åpen for publikum, var lørdag på Friscena / Blackboxen i Gjøvik kino & scene. Der spilte Siri Prestrud på klarinett (Sætre), Los Ænsjless (Gjøvik), PascalBlåserne (Gjøvik/Innlandet), Latino Rockers (Gjøvik), Real Trøkk (Asker) og Panua Big Band (Asker) med blant annet Torbjørn Sunde på trombone.

ANNERLEDESBLOMSTEN har gode følelser. Den forstår ikke hat eller aggresivitet. Det er derfor det er «den største blomsten i verden».

TEATERFORESTILLINGEN «Den største blomsten i verden» med spanske Faula teater og Korpus med bl.a. Gjøvik barne- og ungdomsteater i Fjellhaven.

Alle drømmer er like mye verdt!

Under Idrettsgallaen på Hamar delte Sanna Margrethe Nes ut prisen «Årets forbilde» sammen med free-ski-utøver og olympisk mester Birk Ruud.

TEKST: Tom Tvedt

At en utøver som skal delta i Special Olympics får dele ut en pris på selveste idrettsgallaen. Det er historisk at Special Olympics er en del av den samlede idrettsbevegelse. Norges idrettsforbund har som visjon idretts glede for alle. At Sanna får stå på scenen og dele ut en pris viser at idretten gjør ord til handling.

Alle drømmer er like mye verdt, og idretten er en arena der alle skal få lov til å drømme så stort de vil. Nettopp gjennom idretten kan mennesker med utviklingshemning oppdage nye evner, ferdigheter og suksess.

Det er her Sanna fra Fredrikstad har funnet sin plass. Hun er utøver i rytmisk gymnastikk og i juni skal hun og 43 andre utøvere fra Norge delta i Special Olympics World Games i Berlin. Den norske delegasjonen er den største Norges idrettsforbund har tatt ut noen gang. SFA ønsker deltagere og ledere lykke til.

HISTORISK IDRETTSGALLA! Sanna Margrethe Nes delte ut pris sammen med Birk Ruud. Dette er første gang en Special Olympics-deltager får dette ærefulle oppdraget. Hurra for Idrettsgallaen som feirer hele den norske idretten! (Foto: NTB)

Representerer Norge

44 utøvere skal representere Norge i Special Olympics World Summer Games i Berlin 2023.

Special Olympics World Summer Games (SOWSG2023) er et internasjonalt idrettsarrangement som gir mennesker med utviklingshemning mulighet til å konkurrere uansett ferdighetsnivå. I 2023 arrangeres SOWSG2023 i Berlin fra 17. til 25. juni. Special Olympics World Games er verdens største idrettsarrangement for mennesker med utviklingshemning.

Den norske delegasjonen består av 44 utøvere og 23 ledere fra ti ulike idretter. Aldri før har Norge sendt en så stor tropp til World Games. Utøverne kommer fra idrettene badminton, bowling, friidrett, golf, håndball, judo, ridning, rytmisk gymnastikk, svømming og turn. Alle utøverne er medlemmer i Norges idrettsforbund.

Vi gleder oss til å følge med, og ønsker alle lykke til. Med den satsingen norsk idrett har når det kommer til Én idrett - like muligheter, er det gledelig å se hvordan flere og flere særforbund jobber med å støtte sine klubber for å fremme miljøer innen idrett for utviklingshemmede, sier idrettspresident Berit Kjøll.

Lekene i Berlin blir de 16. lekene i rekken i Special Olympics World Games. Over 7000 utøvere skal konkurrere i 26 ulike idretter. Disse kommer fra 190 land.

Representerer Etiopia

NFU var på prosjektbesøk hos vår etiopiske partnerorganisasjon FENAID samtidig som det var uttak til Etiopias delegasjon til Special Olympics. Utøverne gleder seg til å møte sine norske kolleger i Berlin til sommeren!

<https://www.facebook.com/FENAIDethiopia>

TV BRA har fått midler fra Stiftelsen Dam til å lage en miniserie om seks av utøverne som skal til Special Olympics.

Fakta

HELT MED er i gang med å lage en karriereportal tilpasset personer med utviklingshemning. Målet er å få flere personer med utviklingshemning ut i arbeid. Prosjektet er støttet av Stiftelsen Dam via NFU.

Emily fikk drømmejobben takket være HELT MED – nå har de vunnet gjev pris

Stiftelsen HELT MED har stått på for at mennesker med utviklingshemning skal ha en jobb å gå til. Emily Riedel med Downs syndrom har fått jobb som hotellmedarbeider.

AV: Sara Marie Broen, Anne Lindmo og Øystein Hagelund

Emily Riedel (29) holdt hverken jubelen eller dansingen tilbake da hun, sammen med stiftelsen HELT MED, tok imot prisen for Årets Sosiale Entreprenør 2023 under NHOs Årskonferanse. - Jeg var så glad den dagen. Loven sier vi skal gå på skole og få jobbe etter skolen. Folk som meg trenger en jobb slik at vi får oppfylt våre drømmer - og jeg har fått drømmejobben, forteller Riedel, som var gjest sammen med stiftelsen HELT MED på Lindmo 27. januar 2023.

Ansvarsreformen som raste

Bakhistorien for stiftelsen HELT MED tar oss tilbake til tidlig på 90-tallet. HVPU-reformen tilsa at folk med en utviklingshemning skulle flytte ut av institusjoner og få større rettigheter og muligheter for å bli inkludert i samfunnet.

EMILY RIEDEL SKRIVER ARBEIDSKONTRAKT

sammen med sjefen, Ulrika Larsson, på Scandic hotell i Stavanger. (Foto: privat)

EMILY RIEDEL som har fått jobb gjennom stiftelsen HELT MED, var gjest på Lindmo. (Foto: Julia Matie Naglestad, NRK)

Leder i stiftelsen, Jarle Eknes, opplyser at 95 prosent av de med utviklingshemning hadde en form for dagsenter eller jobb i å gå til. – Det så skikkelig pent ut den gang, men så raste det sammen. 30 år seinere er det bare halvparten av gruppen som har dagsenter eller jobb, sa han til Lindmo.

Mulighetene for å få et ordinært arbeidsliv ble borte, og det klarte ikke Eknes å se på. Han var med på å arrangere konferanser der de inviterte kollegaer fra Danmark, som virkelig hadde fått det til. – På konferansene var det 500 fagfolk i salen. Alle var begeistret, men ingen gjorde noe. Vi prøvde igjen, arrangerte konferanser med samme tematikk. Ingen gjorde noe. Det endte med at de tok saken i egne hender. De satte i gang HELT MED. De hadde store tanker om hva de skulle få til.

Og slik ble det. Stiftelsen har laget en modell som gjør det lettere å få arbeidsgivere med på laget. – Det første vi gjør er å lage en allianse med en kommune som vil være med. Så legger vi plan om å få inn arbeidsgiverne. Og de vil jo være med fordi de ser at modellen er så solid, forklarer Eknes og legger til: – Det viktigste er god oppfølging fra både arbeidsgiver og arbeidstaker.

Den første som fikk jobb

Riedel er den første som fikk jobbe gjennom denne ordningen i Rogaland. Nå jobber hun som hotellmedarbeider på Scandic hotell i Stavanger. Scandic er så fornøyd med ordningen at de har ansatt til sammen 24 personer gjennom HELT MED. Nå er de klare for å ta inn fem til ti arbeidere hvert år fremover.

– Det første jeg gjør er å gjøre klar kaffen til gjestene. Ellers så steker jeg vafler, kutter opp og gjør klar mat på kjøkkenet. Jeg forholder meg til gjestene hele veien, forklarer hun. 29-åringen hjelper også til med å servere lunsj og middag til forskjellige konferanser. – Jeg er veldig glad i folk, og det som er så bra med jobben er friheten til å være med folk å servere dem, forteller Riedel. Det beste med jobben er at hun får prate med gjestene og gi dem en god opplevelse under oppholdet – og hun vet godt hvordan hun skal klare det. – Først så prater jeg med dem, også tilbyr jeg dem kaffe. Det er det viktigste av alt. Det er det, faktisk. Jeg gir dem en liten pust i bakken.

Stiftelsen har klart å skape 180 arbeidsplasser siden de startet. Nå er målet hundre nye hvert år. – I 2023 når vi dette målet. Det blir hundre nye arbeidsplasser gjennom HELT MED over hele landet, lover Eknes.

Politiet felt av Diskrimineringsnemnda igjen

To vilkår må foreligge for at en skal konkludere med diskriminering. For det første at handlingen utgjør en direkte forskjellsbehandling. Det andre er at forskjellsbehandlingen må være usaklig.

AV: Ingvild Østerby

Det ble innlevert anmeldelse for mistanke om at A var blitt utsatt for et seksuelt overgrep. A ble aldri kalt inn til avhør i saken.

Nemnda uttalte blant annet dette i saken, «Nemnda legger til grunn at avhør av fornærmede i utgangspunktet er et helt sentralt etterforsknings-skritt ved anmeldelse av seksuelle lovbrudd.» Videre uttaler Nemnda at «Det er klart at A ble behandlet annerledes enn andre, ved at han ikke fikk anledning til stille i avhør. Det å bli fratatt muligheten til å forklare seg er en ulempe, og A ble ved det stilt dårligere enn andre. Politiet har opplyst at A ikke ble kalt inn til avhør på grunn av hans dårlige kommunikasjonsevner. Dårlige kommunikasjonsevner henger så tett sammen med A's funksjonsnedsettelse, at det foreligger årsakssammenheng mellom funksjonsnedsettelsen og den dårligere behandlingen.» Nemnda la derfor til grunn at A ble behandlet dårligere på grunn av sin funksjonsnedsettelse. Dette utgjør direkte forskjellsbehandling.

Svært alvorlig straffbart forhold

Det kan i noen tilfeller være saklig å unnlate å gjennomføre et avhør forutsatt at fornærmedes kommunikasjonsevner tilsier at avhør er formålsløst. Nemnda finner imidlertid at unnlattelsen/forskjellsbehandlingen i dette tilfellet var uforholdsmessig inngripende overfor A. Nemnda legger i den forbindelse vekt på at saken gjelder anmeldelse av et svært alvorlig straffbart forhold. Terskelen for når forskjellsbehandling i

slike tilfeller kan anses forholdsmessig, må derfor være høy. Det er svært viktig å sikre at mennesker med nedsatt funksjonsevne, som har andre kommunikasjonsmåter enn det som er vanlig, får et reelt rettsvern mot seksuelle overgrep. Nemnda viser til en tidligere avgjørelse av nemnda hvor det ble uttalt følgende: «Å bli avhørt som fornærmet i forbindelse med en anmeldelse av alvorlige straffbare forhold er en grunnleggende del av borgernes rettsvern, selv om slikt avhør i noen tilfeller ikke skjer etter en konkret vurdering.»

Uten saklig grunn

Politiet dokumenterte ikke at det ble gjort ytterligere undersøkelser av A's kommunikasjonsferdigheter utover en samtale med A's mor. Det ble heller ikke redegjort for at det å forsøke et avhør ville innebære uforholdsmessig store vansker. Etter en samlet vurdering kom nemnda til at det ikke forelå noen lovlig saklig grunn til forskjellsbehandling.

Det vil si at begge vilkårene for å slå fast diskriminering forelå og nemnda konkluderte derfor med at Øst politidistrikt har diskriminert A ved å ikke gjennomføre avhør av ham.

Dette er tredje gangen NFU har klaget politiet inn for Diskrimineringsnemnda, og hvor den klagende part har fått medhold i at politiet har opptrådt diskriminerende. Vi får håpe at politiet tar avgjørelsen til etterretning og endrer på sin praksis.

INGVILD ØSTERBY er
juridisk rådgiver i NFU.
(Foto: Pia Ribsskog)

Den tøffeste gutten i gata!

Marius har benyttet Kettwiesel liggesykkel i flere år og synes sykkelen er det fineste hjelpemiddelet han har.

” *Jeg så sykkelen for første gang da jeg var på Beitostølen helsesportsenter sammen med andre barn/ungdom med Cerebral Parese. Det var en større gutt som syklet rundt med Kettwiesel og jeg synes den var kjempetøff. Jeg har egentlig bare ventet på å bli stor nok for å få en slik sykkel.*

Våre sykler kan møte dine individuelle behov på en veldig god måte. Uansett hvilke begrensninger du opplever, kan vi tilpasse sykkelen til deg.

- Kraftig motor
- Sammenleggbar
- Liten svingradius
- Fulldempet

- Enestående stabilitet
- Unik fremkommelighet
- Store tilpasningsmuligheter
- Teleskopiske lengdejusteringer

” *Han kan til tider bruke 3 ganger så mye energi enn det jeg og du gjør. På sykkelen så slipper han å bruke så mye energi for å komme seg dit han skal. Han kan gjøre ting i sitt eget tempo og det synes jeg er utrolig fint å se.*

Les mer om Marius og andre brukere av våre sykler:
<https://qualitycareas.wordpress.com>

Kettwiesel for barn og ungdom

Topp poengsummer på tester for funksjonalitet, tilpasningsmuligheter og kvalitet i Europa

Se vår flotte PINO tandemsykkel på vår NYE nettside:

www.quality-care.no

Opplevelse av mestring gjennom aktivitet for alle

Ring oss gjerne for å prøve en sykkel der du bor! 971 971 70 eller post@quality-care.no

Velkommen til Sommerleir 2023

Det er fremdeles vinter og mørketid, men snart er sommeren her igjen. Har du planene klare for sommeren?

NFU arrangerer **organisasjons- og ferieleir** på Hove i år. Hove leirsenter er på Tromøya utenfor Arendal.

Datoene er fra lørdag 22. juli til 29. juli.

Der kan du treffe gamle og nye venner og være med på spennende aktiviteter og kurs.

Send påmelding i posten eller meld deg på via vår hjemmeside www.nfunorge.org. Informasjon om postadresse finner du på kupongen.

- Du må være medlem av NFU for å delta på leiren.
- Dersom du ikke allerede er medlem, kan du betale kontingent samtidig med påmelding.
- Husene på Tromøya har rom med tre eller fire senger, og bad som er tilrettelagt for rullestol.
- **Leiren koster kr. 4 900,-.**
- Ledsager betaler samme pris. Dette dekker alle oppholdsutgifter, kurs og sosiale aktiviteter.

Det er begrenset med plasser, så meld deg på nå!

nfu

Spørsmål om leiren?

Ring NFU på telefon 22 39 60 50 eller skriv en e-post til post@nfunorge.org

JA!

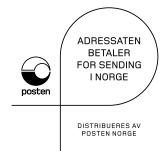
Jeg ønsker å delta på NFU organisasjons- og ferieleir på Hove leir- og friluftssenter på Tromøya fra lørdag 22. juli til lørdag 29. juli.

Navn: _____

Adresse: _____

Poststed: _____

Norsk Forbund for
Utviklingshemmede
Svarsending 1225
0028 Oslo

Er medlem

Vil melde meg inn

Kommer alene JA NEI

Har med ledsager JA NEI

Bruker rullestol JA NEI

Bruker medisin JA NEI

Trenger mye hjelp JA NEI

Kan ligge i overkøye JA NEI

Navn på kontaktperson hjemme: _____ Telefon: _____

Ditt telefonnummer: _____

Skjemaet klippes ut og sendes til NFU, Postboks 8954 Youngstorget, 0028 Oslo, eller pr. e-post: post@nfunorge.org. Du kan også melde deg på via hjemmesiden vår www.nfunorge.org

NFU ÅLESUND, SULA OG GISKE LOKALLAG

50 års feiring!

Med over 300 medlemmer er NFU Ålesund, Sula og Giske landets desidert største lokallag. Og lørdag 7. januar hadde de jubileumsfest.

TEKST: Svein-Rune Johannesen

FOTO: Fridgeir Walderhaug

Fem år etter at NFU Norge ble etablert i 1967, så lokallaget NFU Ålesund, Sula og Giske dagens lys. Med andre ord ble det svært aktive lokallaget 50 år i 2022, og den første helgen i januar ble det fest. Rundt 300 deltagere benket seg rundt festpynta bord på Color Line Stadion, hjemmearenaen til Aalesunds FK.

Ålesund, Sula og Giske er nabokommuner. Dermed var det hele tre ordførere som ville bli med på jubileumsfesten. Og med sine ordførerkjeder rundt halsen kom Eva Vinje Aurdal (Ålesund), Jim Arve Røssevoll (Sula) og Harry Valderhaug (Giske) opp på scenen og ga sine fine og rosende ord om arbeidet og aktiviteten til lokallaget. Det samme gjorde generalsekretær i NFU, Hedvig Ekberg.

På vegne av lokallaget tok lokallagsleder Janne Muri imot både ros, blomster og presanger. Både lokallagsleder Janne og generalsekretær Hedvig poengterte i sine taler at NFU er en menneskerettsorganisasjon som blant annet står utrettelig på kravene om at også utviklingshemmede har rett til å leve som alle andre, og rett til egen bolig.

Som seg hør og bør på en jubileumsfest ble det både god middag, is til dessert, og bløtkake til kaffen. Og hva er vel en ekte fest uten ablegoyer?

Det sørget klovnen Fabiola for med alle sine krumspring, fanteri og magi. Dermed fikk også lattermusklene kjørt seg litt.

Nå er NFU Ålesund, Sula og Giske klar for de neste 50 åra.

NFU BÆRUM LOKALLAG

Seminar 21. januar

NFU Bærum lokallag har avholdt sitt årlige seminar med tema, «Det handler om å bli hørt og sett - men hva mer må til?».

← **ORDFØRER I**

GISKE, Harry Walderhaug og tre jubilerende NFU medlemmer.

← **FRA VENSTRE:**

Hedvig Ekberg, Ordfører i Sula Jim Arve Røssevoll, Ordfører i Ålesund Eva Vinje Aurdal, ordfører i Giske Harry Walderhaug og leder NFU Ålesund, Giske og Sula lokallag Janne Muri.

Denne gang med over 70 deltakere, politikere og administrasjon i Bærum kommune. Fokuset var på rettigheter til personer med funksjonsnedsettelse og kommunens forpliktelser. Styret hadde invitert tre gode foredragsholdere som alle hadde satt seg godt inn i problemstillingene.

Før debatten med politikere og administrasjon skisserte styret et bilde av situasjonen i Bærum nå, og konkluderte med at tilbud og tjenester var bedre før. Pårørendes frustrasjon over situasjonen kom også til uttrykk. Både politikerne og administrasjonen fikk mye informasjon og så ut til å ta dette på alvor. De formidlet at de ikke var helt klar over situasjonen og ønsker å prøve og rette opp mye av det. De ønsker også tettere dialog med de pårørende. Dette var første gang vi hadde debatt med politikere og administrasjon. Alle parter synes dette var positivt. Neste år vil vi derfor også invitere til dette, samt til debatt når valget nærmer seg.

Etter lunsj fikk vi høre to foredrag fra familie- og søskenliv. Den ene var søster til en person med utviklingshemning, og ga et bilde av hvordan det var å vokse opp med han som storebror. Det andre foredraget var av en mor som hadde født et friskt barn og som i første leveår ble alvorlig sykt med påfølgende funksjonsnedsettelse. Hun fortalte om den doble sorgen og kampen med systemet.

Det store antallet påmeldte viste at styret hadde truffet med sine foredragsholdere og invitasjonen til administrasjon og politikere.

Styret NFU Bærum lokallag ved Sissel Mette Nyberg, Alette Reinholdt, Anne Margrethe Tønnesen, Hilde Sletten Eriksen, Karen Synnes Knudsen og Unni P. Einerkjær.

POLITIKERE OG ADMINISTRASJON I BÆRUM: Torbjørn Espelien, FRP, Kjell Maartman-Moe, AP og kommunaldirektør helse- og velferd, Vibeke Kristiansen.

← **THOMAS BAKKE**

og klovnen Fabiola.

NFU VESTLAND

Årskonferanse på Vestlandet

Lørdag 22. april inviterer NFU Vestland til konferanse. Anne Gro Innstrand, spesialist i klinisk psykologi/habilitering har foredrag med tema «Hva er situasjonen for utviklingshemmede i Norge med tanke på psykisk helse? Hva er de viktigste faktorene for å forebygge psykiske lidelser og hvordan forhindrer vi funksjonsfall»

Nina Christine Dahl fra programmet «TryggEst» skal snakke om hvordan forhindre, avdekke og håndtere vold og overgrep mot voksne mennesker som i liten grad er i stand til å beskytte seg selv. «Rettsikkerhet i straffesaker for personer med utviklingshemming».

Arrangementet er på Thon Hotell Bergen Airport, og er åpent for alle interesserte. NFU Vestland står klar til å ønske folk fra hele landet velkommen til konferanse i vakre Bergen.

Interesserte kan ta kontakt med Evy Knutsen evy.utne.knutsen@outlook.com

«Spilleglede i særklasse»

I 1972 så Torshovkorpset dagens lys. Noen ildsjeler mente at en musikalsk aktivitet ville være et utmerket tilbud til barn og unge elever på dagtidens spesialskoler.

Falk Bakke var sentral her, han har også vært nestor i hele miljøet rundt spesialkorpse i landet. Han er initiativtaker og forfatter av historien om spesialkorpse i perioden 1972-2022. Korpse er medlem av Norges Musikkorps Forbind, og det er en viktig bit av forbundets historie som nå ligger mellom to permer. Boken koster kr. 200,- + porto. Send bestilling til post@musikkorps.no.

*Boken kan bestilles hos Cappelen Damm:
<https://www.cappelendammundervisning.no/>*

«Hjerteråpner, Ups and Downs med Angelika»

Tove Fjellvang Lie skriver om datteren Angelika som snart er 17 år. Forfatteren holder også foredrag om boken.

Dette sier redaktør Roger Pihl om boken:

«Ups and Downs med Angelika» har blitt en perle av en bok, som det ikke finnes maken til i den norske bokfloraen. Tove Fjellvang Lie har skrevet svaret på det «Hva-hvis-spørsmålet» alle kommende foreldre har tenkt, men kanskje ikke turt å nevne høyt: Hva hvis vi får et barn med Downs? Hva da? Fortellingen om Angelika har blitt en vakker reise, om å få et barn hun ikke visste at hun ønsket seg, om betingelsesløs kjærlighet og om en funksjonsvariasjon som er mulighetenes syndrom. Tove Fjellvang Lie gjør alle fordommer til skamme og snakker åpent og ærlig og gir leseren ny innsikt og større trygghet i rollen som pårørende, venn eller familiemedlem.

Dette er den eneste boka av sitt slag i Norge, og er leseverdig for alle fordi den gir en forståelse som bare en mor til et barn med Downs kan gi. Boka er nødvendig fordi den er så naken og ærlig i et samfunn der inkludering bør være en selvfølge, men hvor forståelsen kanskje ikke er det. Målgruppen er alle som har med barn å gjøre, kommende foreldre, foreldre, besteforeldre, barnehageansatte og lærere.

Boken kan kjøpes med Vipps, nummer #780870.

Postadresse sendes til tove@bevisstevalg.com

Bedrifter/foretak/organisasjoner: Adresse og bestilling sendes på mail tove@bevisstevalg.com

«Foreldreerfaringer»

Å ha et barn med utviklingshemning formidler verdifulle brukererfaringer til alle som i jobb eller virke er i kontakt med barn med utviklingshemning og familiene deres.

Vi møter elleve par eller aleneforeldre som alle har et barn med utviklingshemning. Gjennom intervjuer deler de åpenhjertig tanker og refleksjoner som har vokst fram gjennom et annerledes liv - fra barnet ble født til det i voksen alder har flyttet hjemmefra. Hva har vært krevende og vanskelig? Hvordan har de håndtert problemer og utfordringer? Hvor har de fått hjelp og støtte? Hvordan har møtene med barnehage, skoleverk, NAV og det offentlige hjelpeapparatet vært, og hvilke ønsker har de til disse instansene? Hvilke gleder og kilder til vekst har de opplevd?

Magne Geir Bøe har supplert tekstene med fotografier av de elleve barna som nå er blitt voksne. Intensjonen er å bringe oss nærmere personene vi møter. Bøe har selv tatt bildene, som alle er publisert med foreldrenes samtykke.

Boken retter seg særlig mot vernepleiere og vernepleierstudenter. Den er ellers skrevet for alle som yter tjenester til personer med utviklingshemning og deres familier, enten det er NAV-ansatte, barnehageansatte eller lærere og spesialpedagoger som har ansvar for barn, ungdom eller voksne med utviklingshemning. For foreldre og familier som får eller har et barn med utviklingshemning, kan boken være en kjærkommen kilde til gjenkjenning og livskunnskap.

Boken kan bestilles hos Cappelen Damm:

<https://www.cappelendammundervisning.no/>

Mariposa kafe i Bø i Midt-Telemark er en spesiell kafé. Mariposa betyr sommerfugl på spansk. Sommerfuglen er symbolet for utvikling.

Kjemp for alt hva du har kjært!

STOR GLEDE over at kampen førte fram!

AV: Elisabeth Erikstein

Dette er kommunens egen kvalifiseringsarena, som har vært i drift siden februar 2014. En kjær arbeidsplass for de som jobber der. Her kan de som trenger litt tilrettelegging få arbeidspraksis for en liten periode eller på en mer permanent basis. Noen flyr videre til skole og annen jobb, og andre blir værende.

Mariposa er en kafé som er innredet i retrostil, de lager hjemmelaget mat og har fokus på gjenbruk og kortreiste produkter. Mariposa er en underavdeling av Driv, Midt-Telemarks arbeids- og aktivitetssenter. Produkter laget på Driv blir solgt på Mariposa. Treprodukter til pynt og nytte, tova puter, sitteunderlag i et hav av farger og nydelige malerier stilles ut for salg på Mariposa. Dette er et vindu mot verden.

Her blir du møtt av fine folk som evner å se deg, gi deg et smil og god service. Mariposa har adresse sentralt i sentrum i Bø i et gammelt meieri med mye sjarm.

Økonomisk innsparing

31. oktober 2022 fikk verger og pårørende telefon fra leder på Driv, om at kommunen ønsket å flytte Mariposa

KRISTIN OG PÅL har jobbet på Mariposa siden 2014, og er veldig glade i jobben sin.

FINN HAAKMEESTER OG KRISTIN KLEIVA har begge jobb på Mariposa kafe.

til et kommunalt eid bygg, og at dette skulle skje i januar 2023. Dette var et ledd i en økonomisk innsparing for kommunen. Verger og pårørende blei fortalt at det ikke fantes noen alternative bygg, men at det blei jobbet med å finne noe egnet.

NFU Midt-Telemark sitt styre, skrev momentant brev til ordfører i kommunen, for å få mer informasjon om dette. Det viste seg at det var en sak administrasjonen hadde fremmet. Nå var den kommet med inn i budsjetttrunden.

De menneskene det gjaldt, var ikke informert eller forespurt hva de syntes om denne saken. Varslinga om flytting kom brått og fristen for å flytte ut var liten. Argumentene var dårlige, og det kom tidlig fram at kommunen ikke ville spare noe på dette forslaget om flytting heller.

Her måtte det kjempes!

NFU Midt-Telemarks styre skrev flere brev til ordføreren, kommunedirektøren, kommunalsjefen for helse og velferd, enhetsleder for helse, alle politikerne i kommune-

styret, i tillegg til at det ble ringt til politikerne. I denne fasen fulgte vi nøye med på alle politiske møter, der saken kom opp. Det ble referert det som var sagt i møtene og politikere og ledere ble konfrontert med det de hadde sagt, gjort og ikke gjort. Vi tok også kontakt med jurist i NFU sentralt for å få råd i saken.

Dette førte fram!

På kommunestyremøte mandag 5. desember ble saken vedtatt mot to stemmer. Dette var en god seier.

Oppfordringen er at det nytter å kjempe. Det er viktig at lokallagene følger med og er vaktbikkjer for sine medlemmer! Følg med i politikken og hva som skjer i kommunen der du bor. Om lokallag ikke inviteres med i endringsprosesser, så be om å bli med. Still alltid med to representanter, så dere har støtte i hverandre og ekstra ører og øyne til det som skjer.

Helse og funksjon hos personer med utviklingshemning

AV: Monica Isabel Olsen

PROSJEKTLEDER Audny Anke og Vernepleier Monica Isabel Olsen. (Foto: Oddny J. Johnsen, Krysspress)

Forskningsprosjekt om fysisk helse og bruk av helse-tjenester hos voksne med utviklingshemning.

Dette forskningsprosjektet ble gjennomført for å lære mer om helse og fysisk funksjon hos voksne med utviklingshemning. Vi fant at deltakerne hadde mange helseproblemer. Til tross for dette hadde mange ikke hatt helsekontroll siste år, og få hadde en Individuell plan.

Opplevd helse og helseproblemer

Av alle deltakerne i forskningsprosjektet fortalte mange at de hadde god helse (70 %). Det er veldig bra. Likevel hadde de fleste deltakerne minst et helseproblem i tillegg til diagnosen psykisk utviklingshemning (79 %). De vanligste helseproblemene var undervekt, overvekt og fedme (68 %), synsvansker (43 %), allergi (32 %), epilepsi (26 %), munnproblemer (25 %) og forstoppelse (23 %).

Som vi antok fortalte deltakere med flere sykdommer om dårligere helse enn de andre deltakerne. Det var flere deltakere med redusert gangfunksjon som fortalte at de hadde dårlig helse. Flere av de kvinnelige deltakerne enn de mannlige deltakerne sa de hadde dårlig helse. De som var lite fysisk aktive fortalte om dårligere helse enn de som var aktive.

Lavere bruk av helsekontroller enn anbefalt

Noen av det viktigste vi lærte av forskningsprosjektet var at litt over halvparten av deltakerne (57 %) hadde vært til helsekontroll hos fastlegen det siste året. Det var flere deltakere med lett utviklingshemning enn de som hadde alvorligere grad av utviklingshemning som hadde vært til helsekontroller og hos fastlegen sin. Helsedirektoratet anbefaler årlig helsekontroll hos fastlegen for alle voksne med utviklingshemning. Dette står i den nasjonale veilederen fra Helsedirektoratet fra 2021

214 deltakere i studien

Forskningen ble gjennomført i Tromsø, Balsfjord, Narvik og deler av Trondheim kommune. Til sammen deltok 214 personer i alderen 16-78 år. Litt over halvparten av deltakerne var menn. Deltakere i prosjektet hadde gjennomsnittsalder 36 år, og var yngre enn de som ikke deltok.

Monica Isabel Olsen har skrevet en doktorgrad basert på deler av prosjektet. I den forbindelse er det utgitt tre artikler på engelsk i gode, internasjonale tidsskrifter. Nå er det i gang en ny stipendiat ved NTNU og to medisinerstudenter med masteroppgaver, som alle bruker data fra prosjektet. Prosjektleder er professor Audny Anke.

DELTAKER MARCUS K. FØRE

fikk undersøkt blodtrykket sitt.

(Foto: Gunn-Mari Eliseussen, NRK)

«Gode helse- og omsorgstjenester for personer med utviklingshemning». Forskningsprosjektet viste lavere bruk av helsekontroller enn det som er anbefalt. Vi anbefaler at en helsekontroll også bør inneholde en vurdering av balanse, gangfunksjon og vekt. Det bør lages en helseoppfølgingsplan.

Viktig med fysisk aktivitet

I Tromsø kommune deltok 93 personer. Her fikk deltakerne også mulighet til å teste balansen, styrken i beina og gangfunksjonen sin. Det ble målt høyde, vekt og blodtrykk. Omtrent halvparten av deltakerne i Tromsø kommune gjennomførte tester av gangfunksjon, balanse og målte høyde og vekt. Deltakere med lavere vekt og alvorligere grad av utviklingshemning gjennomførte sjeldnere tester for gangfunksjon og balanse enn de andre deltakerne.

Deltakerne som gjennomførte testene, hadde betydelig dårligere gangfunksjon og balanse enn den generelle befolkningen i Tromsøundersøkelsen (en generell folkehelseundersøkelse). Mange mennesker med utviklingshemning har problemer med gange og balanse og derfor er det viktig å delta i fysisk aktivitet for at dette skal bli bedre. Bruk av fysioterapi hos 18 % av deltakerne i studien er lavere enn i en sammenlignbar spansk studie.

Mange opplever å ha dårlig tannhelse

Selv om 94 % av deltakerne hadde vært hos tannlegen eller tannpleier det siste året, opplevde 39 % å ha dårlig tannhelse. I veilederen står det at helse- og omsorgstjenesten skal samarbeide med tannhelsetjenesten for å forebygge munn- og tannhelseproblemer

hos personer med utviklingshemning. Tiltak bør vurderes i årlig tannhelsekontroll på tannklinikken.

Få har individuell plan

Individuell plan brukes lite. Få deltakere (13 %) hadde en Individuell plan som fungerte. Planen er en lovfestet rettighet for personer med behov for langvarige og koordinerte helse- og omsorgstjenester. Plan for helsekontroller og tannhelsekontroller skal stå i Individuell plan.

Behov for tilrettelagte tjenester

Forskningsprosjektet viste også at det er mulig å gjennomføre en forskningsbasert helseundersøkelse med personer med utviklingshemning. Hele 46 % av deltakerne med utviklingshemning deltok selv sammen med en nærpersion.

Det er behov for bedre tilgang til helsetjenester. For mange vil det være viktig at dette tilrettelegges i samarbeid mellom personen selv, familie, kommunale støttepersoner og fastlege. Det er viktig at personer med utviklingshemning får oppfølging av helsa på lik linje med andre personer. Det handler om likeverd og menneskerettigheter.

Vi vil takke alle deltakerne i dette prosjektet for innsatsen.

Vil du eller noen i familien eller personalet vite mer, gå inn på lenken til doktorgradsavhandlingen:

Munin: Physical performance, physical and perceived health, and the use of healthcare services in a population of adults with intellectual disability (uit.no)

- Det er veldig gøy å lære

TEKST OG FOTO: Hege Bjørnsdatter Braaten, kommunikasjonssjef i Stiftelsen Dam

Jeg skrev om barrierer. For eksempel det at parkeringsplassen her på skolen er for kort. Og at det ikke er så lett å ta buss eller trikk når man sitter i rullestol, forklarer studenten Ingrid Eid Jacobsen.

Hun er en av seks studenter ved programmet høyere utdanning i menneskerettigheter for personer med utviklingshemning ved VID vitenskapelige høyskole i Oslo. Ingrid og de andre studentene i Oslo og Stavanger ble historiske høsten 2022 da de var de første studentene ved det nye programmet som tok en høgskoleutdanning i Norge.

Fakta

- Høgskoletilbudet tilrettelagt for personer med utviklingshemning består i første omgang av 30 studiepoeng fordelt på tre enkeltemner.
- Det første emnet som studentene starter med heter «Menneskerettigheter og hverdagsliv».
- Studiet tar blant annet utgangspunkt i FNs Konvensjon om rettigheter for personer med nedsatte funksjonsevner (CRPD), og studentene lærer om ulike områder som omhandler menneskerettigheter for personer med nedsatte funksjonsevner generelt og utviklingshemning i særdeleshet.
- Studiet er støttet av Stiftelsen Dam gjennom NFU.

Praktiske utfordringer

Blant oppgavene de fikk det første semesteret var å jobbe med livsfortellingsarbeid, og lage en fortelling om et tema som var viktig for den enkelte. Ingrid lagde en presentasjon med bilder og video, der temaet altså var barrierer. Et gjenkjennelige tema for hennes medstudenter.

- Det har gått veldig bra med studentene, men det har også vært noen utfordringer, forteller professor og prosjektleder Inger Marie Lid. - Noen utfordringer handler om å lage gode læringsmål og finne relevante og pedagogisk gode pensumtekster. Andre utfordringer er mer praktiske. Vi har brukt ulike rom, men noen har ikke hatt de beste tekniske løsningene. Det er i tillegg et problem at toalettene for rullestolbrukere ofte har vært i ustand, sier hun. Studentene kan også fortelle om utfordringer med parkering, da flere er avhengige av å kjøre bil for å komme seg til høyskolen med rullestol, og tidkrevende prosesser for å få pensum på lydbok.

Lett eksamen

Men på det akademiske nivået har det vært en fryd å følge studentene. I tillegg til de seks studentene i Oslo, er det fem studenter i Stavanger. Før jul var det tid for eksamen, og for samtlige som tok den ble det bestått. - Eksamen var lett, forteller Angela Teodora Lindstad. - Det var ingenting jeg ikke kunne.

Flinke studenter

Lærer og førsteamanuensis Anna Chalachanova forklarer at det er et viktig prinsipp at man ikke skal få spørsmål på eksamen som man ikke har vært gjennom i undervisningen. Så når studentene synes eksamen var lett, er det fordi de har fulgt godt med i timene, lest pensum og gjort alle oppgavene de skal.

ANGELA TEODORA LINDSTAD er stolt av å kunne kalle seg student.

- Det er veldig gøy å lære, sier Angela, og får støtte av sine medstudenter. - Ja, det er veldig lærerikt å være her, sier Ingrid, mens Mikkel Borge Heir kan fortelle at han liker godt kombinasjonen av å være på skolen og å jobbe selvstendig hjemme. - Det er fint med begge deler, sier han.

Utfordrende oppgaver

Men noen ganger er det også krevende å være student. - Noen ganger kan jeg jobbe med en oppgave i tre timer, forteller Mikkel. Ivar Restrup er enig, men forteller at det finnes løsninger. - Jeg har fått hjelp av mamma, sier han.

Når Stiftelsen Dam og NFU er på besøk i januar 2023, har studentene akkurat startet på andre semester. De er motiverte for mer læring og gleder seg til å komme i gang. De håper også fadderordningen kommer i gang slik at de kan bli kjent med flere studenter. - Juleferien har vært litt lang, påpeker flere.

Bare å begynne

Og nettopp fordeling av forelesning er ett av temaene som har kommet opp, også for prosjektlederne.

- Vi har fått tilbakemeldinger på at det kunne være fint å være flere, med litt kortere dager på skolen, forteller Inger Marie Lid. Sammen med Anna Chalachanova har hun utviklet studiet. Det har skjedd i tett samarbeid med noen av studentene, og nå er målet å få til et varig tilbud. Om noen sitter hjemme og lurer på om et høgskolestudium er for dem, har student Ingrid et godt råd.

- Da bør du bare begynne. For hvis du finner ut at det ikke er noe for deg, så kan du bare droppe ut.

”

På dette studiet var strykprosenten null.

STUDENT Lars Jakob Lundh.

LÆRER ANNA CHALACHANOVA følger godt med når student Ingrid Eid Jacobsen forteller om sine erfaringer så langt.

KIRUBEL OG MAMMA har et nært
forhold og kan snakke om alt.

En kommende TikTok-stjerne?

Mammaen tar opp mobiltelefonen fra vesken og leter frem appen TikTok, før hun gir et nikk for å signalisere at hun er klar til å filme. Når sønnen får dette tegnet, ser han i kameraet og begynner engasjert å prate. Gjennom positive videoer på sosiale medier sprer 21 år gamle Kirubel Anteneh informasjon om funksjonshemmedes rettigheter til sine mange etiopiske følgere.

TEKST OG FOTO: Mari Hagen, bistandsrådgiver i NFU

SKJERMBILDE fra TikTok-kontoen @kirubel0911.

En rask titt på TikTok-kontoen @kirubel0911 viser at Kirubel er en aktiv og sosial kar. Han deltar på kurs, henger med venner, feirer helligdager, spiser mat og danser. Men det var ikke gitt at Kirubel skulle bli en engasjert og selvsikker mann som jobber med påvirkningsarbeid. Mamma Birtukan Yesuf blir emosjonell når hun forteller hvordan sønnen hadde det på skolen som barn. – Det er så lite kunnskap om utviklingshemning her i Etiopia. Man kan kanskje ikke skyld på lærerne, for de vet ikke bedre. Men Kirubel satt alene hver eneste dag. De andre foreldrene trakk ungene sine vekk fra ham og nektet dem å være sammen med ham. Både foreldre og lærere sa rett ut til meg at Kirubels utviklingshemning måtte være resultatet av Guds forbannelse. Hele tiden fikk jeg høre av lærerne at «han kan ikke klare dette», «dette får han ikke til». Til slutt begynte jeg å tro på dem.

Kirubel ser ned mens mamma forteller. Det er ikke noe hyggelig å høre at hun har vært lei seg. Men på spørsmål om hva han selv trodde om sine egne evner, ser han opp og flirer. – Jeg trodde aldri på dem. Jeg visste alltid at jeg kunne få til hva som helst! Og så

bestemte jeg meg for å ikke bry meg om dem, men i stedet vise dem alt jeg kunne klare.

Allerede en leder

Vise dem har han så absolutt gjort. I dag jobber han hos NFUs partnerorganisasjon, Fikir – Ethiopian National Assosiation on Intellectual Disabilities (FENAID). Der er han leder for en gruppe unge med utviklingshemning («self advocates») som sprer informasjon om rettighetene til personer med utviklingshemning. Det var hard konkurranse om jobben, men programrådgiver Fantaye Tekle i FENAID forteller at da de intervjuet Kirubel var det ingen tvil. – Han er utrolig flink til å formulere seg og engasjere andre. Og så er han veldig omsorgsfull og spør alltid andre hvordan de har det.

Faren til Kirubel døde da han var liten, og moren har oppdratt ham alene. Han har ingen søsken. Familien har ikke alltid vært støttende, og Kirubels mor mente en periode at moren burde gi ham vekk og heller gifte seg på nytt og få andre barn. Men det ser ut til at all motstanden bare har ført dem tettere sammen, og Kirubel og moren har et veldig →

”

- Følg kontoen min på TikTok, @kirubel0911, lik og del!

KIRUBEL OG MAMMA GJØR SEG KLARE til å filme en TikTok-video om rettigheter for utviklingshemmede.

nært forhold. De kan snakke om alt, og Birtukan har en notatbok der hun skriver ned sønnens gullkorn og gode sitater. – Han snakker mye om takknemlighet. Han er så glad for at han har en god mor og en jobb han trives i. Og han drømmer om fremtiden, om å ta førerkort og få seg kone og barn. Han vil bli en leder og rollemodell, og han ønsker å møte politikere og ministre for å fortelle dem om situasjonen for utviklingshemmede.

Startet TikTok-konto

Det var Kirubels egen idé å starte en TikTok-konto. Han og moren gikk på rettighetskurs i regi av FENAID, og han ble inspirert til å fortelle andre det han hadde lært. På bare et halvt år har han skaffet seg over 3500 følgere, og han får mange positive kommentarer til videoene sine. Han og moren leser meldingene sammen og svarer på så mange de klarer. Kirubel ønsker å bruke videoene til å vise alt han får til, som svømming, løping og aktiviteter i regi av FENAID. Gjennom positive eksempler vil han vise at personer med utviklingshemning har både ressurser og kapasitet.

Han bruker TikTok til å spre informasjon om FN-konvensjonen for funksjonshemmedes rettigheter

(CRPD), og er spesielt glad i artikkel 5 om likhet og ikke-diskriminering. – Det er artikkelen som sier at alle er likeverdige og har de samme rettighetene, forteller Kirubel engasjert. – Jeg snakker mye om den i videoene mine.

Spre informasjon

Også moren har begynt å påvirke andre etter å ha deltatt på FENAID sitt kurs. – Jeg prater med foreldre når jeg ser at barna deres har en utviklingshemning. De fleste lever i et mørke og vet ikke at de og barna har rettigheter. Jeg er den heldige, jeg som har fått delta på kurs. Derfor snakker jeg med så mange jeg kan, med naboer i lokalmiljøet eller mens jeg står i kø. Jeg har også deltatt i noen av Kirubels videoer for å snakke til foreldre.

Det er på tide å filme dagens video, og NFUs programrådgiver blir invitert til å delta. Heldigvis er det Kirubel som står for pratingen. Det er tydelig hvem som er mest komfortabel foran kameraet mens Kirubel forteller sine følgere at FENAID har besøk fra Norge. Når videoen er filmet og delt, spør vi Kirubel om han har noe mer han vil si til NFUs medlemmer. – Følg kontoen min på TikTok, @kirubel0911, lik og del! ■

SOMMARLEIR PÅ HALSNØY 2023

ME VIL MED DETTE INVITERE VAKSNE/UNGE VAKSNE MED UTVIKLINGSHEMMING
TIL FERIELEIR FRÅ MÅNDAG 26. JUNI TIL SØNDAG 2. JULI 2023!

Leiren vert på Sunnhordland Folkehøgskule som ligg i vakre,
natureskjønne omgjevnadar på øya Halsnøy i Kvinnherad

Leiren er for medlemmer i NFU.
Er du ikkje medlem, er det berre
å melda seg inn!

Pris pr. deltakar er kr 4500,-.
For dei som treng ledsager, går
ein gratis pr. deltakar.

Påmeldingsfrist 30.april.

Meir informasjon og påmelding:
<https://stord.frivilligsentral.no/>

Frå programmet:

Bading

Velverekurs

Hobby

BALLSPEL

Konsert

Diskotek

Karaoke

Kino

Natursti

Postboks 414,
5403 Stord
Telefon: 900 18 404
E-post: margunn.vassdal@stord.kommune.no

Ferieleiren vert arrangert av:
Stord/Fitjar lokallag

Inkluderende bistand er avhengig av et inkluderende Norge

Manglende prioritering av, negative holdninger til – og begrenset kunnskap om mennesker med nedsatt funksjonsevne, er noen av barrierene for en mer inkluderende bistand. Det fremkommer i en ny evalueringsserie av Norges innsats for å inkludere personer med nedsatt funksjonsevne i bistandssamarbeidet. De samme utfordringene finner man også i Norge.

AV: Tove Heggli Sagmo, PhD

Norge har inngått mange forpliktelser for å få til en bedre inkludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne i norsk bistand. I 2013 ble konvensjonen for mennesker med nedsatt funksjonsevne signert, og intensjonen fra konvensjonene har blitt fulgt opp i flere stortingsmeldinger, nasjonale strategier og globale initiativer.

Avdeling for Evaluering i Norad har undersøkt hvordan Norge følger opp sine forpliktelser innenfor utdanningssektoren. Kort oppsummert så har norske ildsjeler innen norsk bistandsforvaltning oppnådd gode resultater på den globale arenaen og gitt støtte til enkelte gode lokale prosjekter, men initiativene har fremdeles ikke funnet en løsning på de strukturelle utfordringene som fører til at altfor mange barn og unge med funksjonsnedsettelse ikke går på skolen.

Hvordan står det til i Norge?

Som i resten av verden, vet vi for lite om mennesker med nedsatt funksjonsevne i Norge. De er lite synlige i forskning og statistikk. Det vi kan si noe om er at barn med funksjonsnedsettelse får et dårligere utdanningstilbud enn andre. Dette begrunnes i mangel på universell utforming av skolebygg og utilstrekkelig tilrettelagt undervisning, men også manglende forventninger om at barn og unge

med nedsatt funksjonsevne skal ta utdanning. De er også i større grad ekskludert fra fritidstilbud.

Dårlig utdanningstilbud får konsekvenser for mulighetene på arbeidsmarkedet. SSBs statistikk viser at kun 37 prosent av mennesker med nedsatt funksjonsevne i Norge er sysselsatt, en andel som er synkende. Situasjonen er enda verre for personer med kognitive funksjonsnedsettelse som stort sett er definert ut av arbeidsmarkedet.

Kort sagt, muligheten til å leve et selvstendig liv i Norge har blitt svekket de siste 20 årene.

Inkluderende utdanning?

Evalueringen som fokuserte på inkluderende utdanning i land i sør gikk parallelt med min egen vurdering av hvilket skoletilbud jeg skulle velge for min sønn. For i tillegg til å være byråkrat, er jeg også mor til en gutt med kognitiv funksjonsnedsettelse.

Selv om Norge har et utdanningsbudsjett som er enormt mye større enn de fleste andre land, så står alle foreldre, også i Norge, overfor de samme spørsmålene: hva er best for mitt barn? Hvor vil mitt barn lære best? Hvor vil mitt barn få venner? Hvor langt unna er det forsvarlig å sende mitt barn for å gå på skole? Hvordan skal mitt barn komme seg på skolen? Hvordan vil nærmiljøet reagere på mitt barn?

INCL
D

Tove Heggeli Sagmo er byråkrat og mor til en gutt med nedsatt funksjonsevne. Forfatteren arbeider som seniorrådgiver i avdeling for evaluering i Norad.

Den nye evalueringen bekrefter at for mange foreldre i det globale sør har svaret vært: å holde barnet hjemme. Spesialskolen er full eller for langt unna, og nærskolen består av klasser på hundre elever per lærer. I slike kontekster vil læringsutbytte for de svakeste være marginalt, og redselen for hva som kan tilstøtte barnet på vei til skolen eller på nærskolen er for stor.

Min sønn bor i en kommune som har utviklet et tredje alternativ – et samarbeid mellom nærskole og spesialskole. Min sønn går på nærskolen, men får støtte fra spesialutdannede lærere fra spesialskolen for å støtte opp i den ordinære undervisning. Denne løsningen er selve definisjonen på inkluderende utdanning. Med denne løsningen er vi foreldre trygge på at han blir inkludert i klassen så mye som mulig og får tilpasset undervisning og undervisningsmaterieell når det trengs. Han får hjelp til å knekke de vanskelig sosiale kodene, og han får mulighet til å være en del av nærmiljøet.

Men dessverre er denne løsningen en sjeldenhet, også i Norge. Mange kommuner leverer ikke et tilbud til barn og unge som står i samsvar med Norges forpliktelser. Dette har blant annet Riksrevisjonen slått fast i sin rapport.

I mange land i det globale sør står det enda verre til. I Nepal antar man at bare 1 prosent av barn med nedsatt funksjonshemming får tilbud om utdanning. Barnets beste blir vurdert til å være hjemme, noen i lenker. En svak utdanningssektor med alt for lite ressurser, og enda svakere satsing på inkludering gjør at det er et stort behov for en bistandsforvaltning som tar kampen for de svakeste blant oss og som gjør alvor av verdenssamfunnets slagord «Leave no one behind».

Hva er god bistand?

Det sies at kvaliteten på et samfunn bør måles i hvor godt vi tar vare på de svakeste og de mest sårbare blant oss. Dette bør være en målestokk for å vurdere kvaliteten på bistanden også. Norge bør vise vei på dette feltet både innenriks og utenriks.

SAFO-KONFERANSEN 2023

Et fokus på funksjons- hemmedes demokratiske muligheter

Til høsten er det igjen lokalvalg i 11 fylker og 356 kommuner. Det betyr at SAFO skal bidra med godt skolerte representanter i 367 Råd for mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det er en utfordring, men også vår mulighet til å påvirke i lokalpolitikken og i fylkeskommunen.

AV: Janne Skei,
daglig leder i SAFO

Det er ingen statshemmelighet at funksjons-
hemmede er underrepresentert i våre demo-
kratiske kanaler. Det var til og med blant
begrunnelsene for å opprette kommunale og fylkes-
kommunale råd for mennesker med nedsatt funksjons-
evne. Rådene skulle være en kanal for økt innflytelse
inn i de politiske irrganger og på viktige avgjørelser.

Sovepute eller kraftfullt verktøy for påvirkning

Våre kommunale forskjeller er gjenstand for kritikk
og diskusjoner. For noen er kommunenes muligheter
til å vurdere ut fra lokalkunnskap og godt skjønn, et
vesentlig verktøy for demokrati og deltakelse. For
andre er forskjellsnorge et resultat av kommunenes
forskjellige prioriteringer, en likestillingsutfordring
som gir grobunn for brudd på menneskerettigheter.

Kommuneforskjellene gjør seg også utslag i Rå-
denes arbeid og muligheter til å få innflytelse. Noen
ganske få kommuner har ingen Råd i det hele tatt
(1 prosent), rundt 21 prosent har fellesråd mens 78
prosent har et eget Råd for funksjonshemmede
(Nordlandsforskning).

Det er også vesensforskjell i Rådernes aktivitet og
kommunikasjon med administrasjon, politikere og
ordførere. Forskjellene kom tydelig frem under SAFO-

konferansen, hvor både frustrasjoner over manglende
påvirkningskraft på kommunale beslutninger og, til-
fredshet med god dialog og gjennomføringskraft var
en del av erfaringsgrunnlaget.

Tidlig involvering en forutsetning

Det er gjengs enighet om at god påvirkningskraft
forutsetter tidlig involvering av Rådene. Rådet som
en verdifull samtalepartner og ressurs for kunnskap
ble understreket på konferansen. Forskjellene på
involveringsomfang er stort, og flere klaget på at
Rådene fungerte mer som sandpåstrøingsorgan en
reell samarbeidspartner. Nordlandsforsknings rapport
om «Medvirkning gjennom råd», viser at hele 43 pro-
sent av Rådene rapporterer at det er svært uvanlig
eller ganske uvanlig å bli involvert i forberedelses-
fasen. Hele 27 prosent av Rådene sier at de først
involveres *etter at vedtakene er fattet*.

Ordførere som alliansepartnere

BUFdires veileder om Råd nevner spesielt jevnlig
kontakt med ordfører i kommunen som viktig i Råds-
arbeidet. Ordføreren bør være kjent med og bevisst
på Rådets funksjon og Rådets arbeid.

På SAFO-konferansen inviterte vi til debatt med
tre ordførerkandidater fra tre forskjellige partier fra

”

Sovepute eller kraftfullt verktøy for påvirkning?

tre forskjellige kommuner. Intensjonen var ikke bare å høre hva de tenker og mener i forkant av valget, men også å gjøre kandidatene ekstra bevisst på Rådets funksjon og viktigheten av dialog og erfaringsutveksling med Rådet fra et tidlig tidspunkt.

Ingen stemmerett eller vedtaks- myndighet

SAFO vil understreke – Rådet for funksjonshemmede har kun en rådgivende funksjon, som tillegg i saksbehandling. Rådet kan ikke stemme eller bestemme. Vil du ha reell innflytelse på saksgangen i kommunen er det kommunestyret / bystyret og formannskap / ordfører, byråd / byrådsleder som gjelder.

En jobb før valget

Før lokalvalget bør vi i SAFO / SAFO-familien ha funnet frem til gode kandidater som kan posisjoneres inn i kommunale Råd. Disse bør fortrinnsvis være motiverte, engasjerte og ha fått god opplæring i Rådsarbeid. Dette bør aller helst være på plass i løpet av våren.

Vi krysser fingrene for kompetanseheving og rekrutteringsboom. Takk for en fin SAFO-konferanse og lykke til i det videre arbeidet.

Alle skal ha muligheten til å være sjef i eget liv!

JAG Assistanse AS er en ideell BPA-leverandør med spesiell kompetanse om BPA for personer med sammensatte og kognitive funksjonshemminger. Vi bygger vårt verdigrunnlag på grunnleggende menneskerettigheter, likeverd og likestilling.

JAG vil bidra til at alle mennesker kan leve sine liv fullt ut, på egne premisser.

JAG har over 25 års erfaring for deg som trenger assistert arbeidsledelse.

JAG har fokus på individualitet, kvalitet og skreddersyr din assistanse.

Ta kontakt for mer informasjon.

JAG
er som du.

JAG Assistanse AS
Telefon: 962 09 666
www.jagassistanse.no

Følg oss gjerne på Facebook og Twitter!

VISSTE DU AT

Kunstig intelligens – kan det være noe nyttig da?

Alle snakker om ChatGPT og hva de kan få den til å skrive av tekster. Men fikser den søknader og klager, tro?

AV: Advokat Petter Kramås
Advokatfirmaet Kramås AS
petter@kramaas.no

Det har lenge vært mye snakk om AI eller KI (kunstig intelligens), og om dette er noe nyttig eller farlig eller hva vi skal tro og mene om utviklingen på området.

Nå er det på nettsidene til «OpenAI» lagt ut en prøveversjon av en «skrive-robot». De sier den kan levere tekster om det meste. Gode tekster også, viser det seg. Vi har hørt eksempler om elever og studenter som har levert oppgaver skrevet av ChatGPT og fått god karakter, og om profilerte fagfolk som har satt den på større prøver med imponerende resultater.

ChatGPT har tilgang til det meste av skrevet tekst på nettet, bearbeider det den finner som er relevant ut fra din bestilling og kommer med sitt tekstforslag i løpet av få sekunder – også på norsk. Foreløpig er dette bare en prototyp, men allerede nå har vi vel våknet litt og begynner å forstå at her skjer det mye og ting skjer fort. Denne prototypen kan allerede nå brukes til noe nyttig.

Søknader?

Jeg har gjort noen forsiktige forsøk med å be ChatGPT skrive søknader om brukerstyrt personlig assistanse og om omsorgstønad. Jeg har gitt den noen nøkkel-

opplysninger om situasjon og behov. Disse har jeg bare listet opp i mer eller mindre tilfeldig rekkefølge, uten å tenke på språk eller hvordan dette bør formuleres i en søknad. Ut fra dette har jeg fått fullt brukbare søknader tilbake i løpet av få sekunder, med godt språk og i en form som egner seg som søknad.

Jo flere konkrete opplysninger du gir den, jo mer presis blir den i sine tekster tilbake – naturlig nok. Men det er én ting til som imponerer: Når du gir den ganske få opplysninger, kommer den opp med en tekst der den har tatt med flere momenter som den antar vil være aktuelle for deg og relevante ut fra de opplysningene du har gitt – nettopp slike momenter det vil være riktig og viktig å gi råd om å sørge for å få med i en slik søknad. Den kan jo ikke vite sikkert om disse momentene treffer helt i din situasjon, men den ser – ut fra tekstene på nettet som den har gjennomgått og vurdert – at dette er opplysninger som vil kunne være av avgjørende betydning for å få innvilget en søknad. Du vil derfor ikke alltid kunne bruke teksten direkte slik den blir levert, men dette er et svært godt utgangspunkt for å «renskrive» en søknad. Du må bare gå gjennom «kladden» du har fått og justere og fylle ut, slik at informasjonen du gir er riktig og dekkende for din situasjon.

Klager?

Kan ChatGPT også være nyttig som hjelper til å skrive klage på avslag du har fått når du har søkt om en tjeneste? For min del gjenstår å få testet dette nærmere. Etter noen første forsøk ble jeg møtt med informasjon om at kapasiteten var sprengt. Det er tydelig at stadig mer omtale skaper stor pågang. Jeg ble bedt om å prøve igjen senere – eventuelt stå på venteliste for tilgang. (Som trøst kunne jeg lese et antall vitser ChatGPT selv hadde produsert om hva som kunne være grunnen til at den var så opptatt. Én handlet om at den hadde kastet seg over spørsmålet om hva som er meningen med livet, og at det var i overkant ressurskrevende.)

En foreløpig erfaring er at håndtering av klager kan være noe vanskeligere enn søknader – både når bestillingen skal formuleres og tekstforslag utformes. Når du får et avslag – eller har fått innvilget mindre av det du har søkt om enn det du mener å ha krav på – kan det være så mange typer feil eller mangler ved vedtaket. Det kan handle om konkrete faktiske opplysninger eller en samlet vurdering av disse, saksbehandlingsfeil eller feil i lovforståelsen. Dette blir fort et mer sammensatt bilde og mer sammensatte vurderinger, og det byr på noen utfordringer å identifisere og formulere et klagegrunnlag. Men her er det bare å teste videre og se hvor langt vi kan komme.

Prøv selv!

Du kan selv teste ChatGPT og se om det kan komme noe nyttig ut av det, for her er det tilgang for alle. Uansett er det jo interessant å se helt konkret på egen skjerm hva en slik prototyp allerede nå kan produsere av tekst.

Slik går du frem:

Gå inn på nettsiden «OpenAi.com»

- Klikk på «Sign up»
- Opprett en brukerprofil
- Nå kan du bruke ChatGPT og skrive inn din tekstbestilling.

LANDSBYENE MED Plass FOR ALLE

Camphill-landsbyene er integrerte levetilfelleskap hvor mennesker med ulike behov for bistand lever side om side med omsorgspersoner i en levende og aktiv landsby.

Her er alle sysselsatt med fellesskapets mange oppgaver; håndverk, jordbruk, matlaging og hushold. Det legges vekt på nærhet til natur og mennesker, og opplæringen i dagliglivets mange gjøremål gir verdifull erfaring videre. Samtidig dekker arbeidet reelle behov i landsbyen.

Livet i fellesskap, arbeid, hverdag og fest danner grunnlag for et spennende og utfordrende miljø. I landsbyene pleies også et variert kulturliv med teater, sang, musikk, høytidsfeiring og utflukter.

Nye medarbeidere tilbys introduksjonskurs i landsbylivet og antroposofi, samt fireårig deltids Bachelorutdanning i helsepedagogikk og sosialterapi.

Camphill Norge består av landsbyene Hogganvik, Jøssåsen, Rotvoll, Solborg, Vidaråsen og Vallersund Gård. I Vallersund ligger også FRAMskolen som er et folkehøyskolelignende tilbud for deg mellom 18 og 25 år som lever med utviklingshemming.

Vi ønsker deg velkommen til landsbyene!

CAMPBILL LANDSBYSTIFTELSE

Malvikvegen 1333, 7550 Hommelvik

Telefon 73 97 84 60

Epost: sekretariat@camphill.no

www.camphill.no

Camphill
NORGE

BUTIKK

Alle kurshefter er gratis!

Om tro og livssyn

Pengene dine

Stortingsvalg

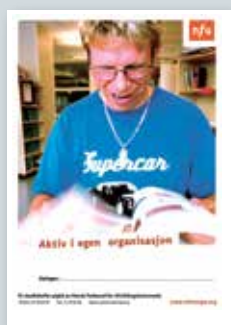
Kommunevalg

NFU - en organisasjon

Veilederhefte til «Aktiv i egen organisasjon»

Aktiv i egen organisasjon

NFUs prinsipp-program

Tillitsvalgt i organisasjonen NFU

Ledsagerhefte

Kursbevis kr 10,-

Kursmappe kr 25,-

Bøker om veien til egen bolig

kr 100,-

kr 150,-

Last ned!

Boken «Fokus på overgangen mellom ulike skoleslag» er utsolgt, men ligger klar for nedlasting på vår hjemmeside nfunorge.org/no/nettbutikk/boker/

Klistremerker
6 merker per ark kr 6,-

Vervekort, gratis

Beachflagg
kr 1800,-

Pølsebag med utvendig lomme kr. 150,-

Refleksbånd kr. 25,-

T-skjorte størrelse M og XXL
kr. 60,-

Armbånd kr. 5,-

Penner, per stk. kr 10,-

Krus (porselen)
kr 200,-Tallerken (porselen)
kr 150,-

Pins kr 25,-

Multilue / bøff kr. 30,-

Multilue / bøff kr. 30,-

Ja takk, jeg bestiller (skriv antall):

- Kurshefte: Om tro og livssyn
- Kurshefte: Pengene dine
- Kurshefte: Stortingsvalg
- Kurshefte: Kommunevalg
- Kurshefte: NFU - en organisasjon
- Kurshefte: Veilederhefte til studieheftet
- Aktiv i egen organisasjon
- Kurshefte: Aktiv i egen organisasjon
- Kurshefte: NFUs prinsipp-program
- Kurshefte: Tillitsvalgt i organisasjonen NFU
- Kurshefte: Ledsagerhefte
- Kursbevis
- Kursmappe
- Bok: Sjef i eget hus
- Bok: Veien fram til egen bolig
- Klistremerker
- Vervekort
- Beachflagg
- Pølsebag
- Refleksbånd
- T-skjorte str. M
- T-skjorte str. XXL
- Armbånd
- Penn
- Krus
- Tallerken
- Pins
- Buff oransje
- Buff rød

Navn: _____

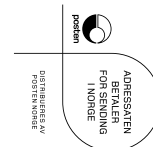
Adresse: _____

Poststed: _____

E-Post: _____

Porto kommer i tillegg. Du kan også bestille via
telefon **22 39 60 50**, e-post: **post@nfunorge.org**
eller i nettbutikken til NFU på **www.nfunorge.org**.
Vi sender e-faktura.

Norsk Forbund for
Utviklingshemmede
Svarsending 1225
0028 Oslo

VIL DU ANNONSERE I

Samfunn for alle?

Ta kontakt med vår annonseselger:

Salgs Forum AS

post@salgs-forum.no

www.salgs-forum.no

Idrettsveien 2, 7072 Heimdal Tlf 72 89 43 00
prima@prima-as.no www.prima-as.no

Bli fast giver

Levekårene for mennesker med utviklingshemning må bedres og diskriminering må unngås. Mange mangler individuelle og tilrettelagte tjenester, arbeid eller dagtilbud, har dårlig økonomi, blir fratatt selvbestemmelse, får utilstrekkelig opplæring m.m.

Listen er lang

NFU er en viktig pådriver for å endre dette. Vi svarer på høringer, deltar på møter og arbeidsgrupper, holder foredrag og gir innspill til ulike myndigheter. Overfor enkeltpersoner gir vi råd, veiledning og bistand til å utforme og skrive klager.

NFU vil fortsette med dette arbeidet og være «vaktbikkja» som passer på og følger opp at det offentlige følger lover og regler. Til dette arbeidet har vi behov for flere frie midler.

Fyll ut skjemaet nedenfor og send inn, eller gå inn på vår nettside www.nfunorge.org/Bli-medlem, dersom du vil bli fast giver.

På forhånd tusen takk!

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede**

Svarsending 1225
0090 Oslo

ADRESSATEN
BETALER
FOR SENDING
I NORGE

DISTRIBUERES AV
POSTEN NORGE

Fornavn: _____

Etternavn: _____

E-Post: _____

Fakturaadresse: _____

Postnummer: _____

Poststed: _____

Ønsker å gi kr:

- 100
 300
 600
 1200
 Annet beløp _____

Hvor ofte?

- 1 gang i måneden
 1 gang i kvartalet
 1 gang i halvåret
 1 gang i året

Jeg ønsker å motta NFUs nyhetsbrev på e-post

- Ja
 Nei

Landsstyret

FORBUNDSLEDER
Tom Tvedt
971 99 233
tom.tvedt@nfunorge.org

NESTLEDER
Gunn Strand Hutchinson
913 38 299
gunnhutch@gmail.com

Alette Reinholdt
905 36 649
alettereinholdt@online.no

Anna Kittelsaa
911 46 401
anna.kittelsaa@outlook.com

Birgitte Boldvik
938 90 671
birgitte.boldvik@gmail.com

Marius Zahl
918 75 965
marius.zahl@icloud.com

Torill Vagstad
402 88 307
torill.vagstad@gmail.com

Nasjonalt

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede**
Pb 8954 Youngstorget, 0028 Oslo

Besøksadresse:
Youngstorget 2b, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
post@nfunorge.org

www.nfunorge.org
Bankgiro: 8200.01.93417
Org.nr.: 943 260 672

Fylkeslagene

NFU Oslo fylkeslag
v/ Lill Birkelund
c/o NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 Oslo
Tlf. 22 39 60 51
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Viken fylkeslag
v/ Nordis Vik Olausson
Tuterudkroken 16
2007 Kjeller
Tlf. 480 03 495
nfu.viken@gmail.com

NFU Innlandet fylkeslag
v/ Eirik Dahl
Ajerhagan 6
2319 Hamar
Tlf. 464 09 707
eid24@outlook.com

**NFU Vestfold og
Telemark fylkeslag**
v/ Randi Stenerud
Skavliveien 21
3189 Horten
Tlf. 901 58 869
nfu.vf@online.no

NFU Agder fylkeslag
v/Jan Frode Fredriksen
Hagelia 12
4580 Lyngdal
Tlf. 958 10 805
janfrodef@yahoo.no

NFU Rogaland fylkeslag
v/ Synnøve B. Lindager
Straumsvegen 80
567 Skjoldstraumen
Tlf. 938 78 946
post@nfu-rogaland.no

NFU Vestland fylkeslag
v/ Gry Borghild Sætre
Angedalsvegen 107
6810 Førde
Tlf. 918 45 574
gry.setre@gmail.com

NFU Møre og Romsdal fylkeslag
v/ Sandra Vanessa Borhaug
Fabrikkveien 13
6415 Molde
Tlf. 958 16 914
mrfylkeslag@nfunorge.org

NFU Trøndelag fylkeslag
v/ Snorre Ness
Bregnevegen 1
7803 Namsos
Tlf. 905 16 966
snorre.ness@ntebb.no

NFU Nordland fylkeslag
v/ Lisbeth Selstad Amundsen
Bjerkeliveien 16
8160 Glomfjord
Tlf. 900 47 915
lis-els@hotmail.com,

NFU Troms fylkeslag
v/ Svein Jensen
Holmenveien 107, Solli
9303 Silsand
Tlf. 979 77 868
svein.n.jensen@gmail.com

NFU Finnmark fylkeslag
v/ Frid Tellefsen Svineng
Boks 187
9735 Karasjok
Tlf. 909 36 156
nfufinnmark@hotmail.com

RETURADRESSE:

Samfunn for alle

Postboks 8953 Youngstorget
0028 Oslo

NFU-KONFERANSEN 2023

- Det handler om å bli sett og hørt

Hva skal til for å inkludere personer med utviklingshemning?

Konferansen avholdes på Nationalteatret Konferansesenter.

Påmelding på www.nfunorge.org

 ADVOKATFIRMAET KRAMÅS

"Vi har bred erfaring i alle rettsforhold som gjelder mennesker med utviklingshemning, og bistår i saker i hele landet."

- Omsorgstjenester
- Trygdeytelser
- Vergemål
- Dagtilbud og tilrettelagt arbeid
- Arv og testament
- Helsetjenester
- Erstatning
- Skole og undervisning

KRISTIN KRAMÅS
481 65 111
kristin@kramaas.no

PETTER KRAMÅS
901 37 450
petter@kramaas.no

KONTORER
C J Hambros plass 5, 0164 Oslo
Storgata 50, 1555 Son

www.KRAMAAS.no